

FRANKRIKE

OCH DET TYSKA PROBLEMET

Av bitr. direktören vid Svenska Institutet SVEN RYNELL

ERFARENHETERNA från mellankrigstiden ha icke kunnat undgå att stärka fransmännen i övertygelsen, att ledstjärnan för fransk utrikespolitik måste vara att i varje skede av utvecklingen söka vinna beaktande för kravet på garantier mot uppkomsten av ett nytt angreppshot från andra sidan Rhen. Icke ens under åren närmast efter fientligheternas upphörande kan emellertid Frankrike sägas ha sökt lösningen av det tyska problemet i en varaktig förlamning av Tysklands politiska och ekonomiska liv. Om Quai d'Orsay på flera punkter förordat en strängare politik gentemot den slagne motståndaren än State Department och Foreign Office, har dess inställning fastmera betingats av en konsekvent strävan att skapa erforderliga förutsättningar för upprätthållandet av en effektiv allierad kontroll. Anglo-saxarna ha, menar man på franskt håll, en olycklig benägenhet att glömma, att eftergifterna under tjugo- och trettio-talen jämnade vägen för den tyska revansch- och expansionspolitiken. En upprepning av de misstag, som då begingos, skulle kunna få ödesdigra följder. Försiktighet i fråga om medgivanden och vaksamhet inför varje tendens till en pånyttfödelse av den gamla tyska nationalismen måste därför präglade de allierades hållning. En dylik fasthet är inte liktydig med en önskan att fördröja Tysklands återuppbyggnad eller att förödmjuka tyska folket. Om tyskarna verkligen äro beredda att en gång för alla bryta med Bismarcks, kejsardömet och Tredje Rikets maktpolitik, måste de tvärtom själva inse, att de allierade tills vidare icke kunna gå med på att frånhända sig möjligheten att öva kontroll över landets industriproduktion och inrikespolitiska utveckling.

Den fortgående försämringen av förhållandet mellan Sovjet och västmakterna har knappast medfört någon förändring i denna

fransmännens allmänna inställning till det tyska problemet. Allt eftersom motsättningen mellan öst och väst tilltagit, har emellertid behovet att skapa en tredje kraft i det storpolitiska spelet anmält sig med ständigt växande styrka. Arbetet på det fria Europas ekonomiska återhämtning måste forceras till det yttersta. Så länge de västeuropeiska staterna i materiellt hänseende förbli beroende av en omfattande hjälp från den amerikanska kongressen, komma de att sakna möjligheter både att i önskvärd utsträckning medverka till upprättandet av en hållbar försvarslinje mot hotet från andra sidan järnridån och att med större eftertryck hävda egna synpunkter och intressen gentemot Förenta Staterna. Deras militära vanmakt stimulerar Sovjets ledare att fullfölja den aggressiva politik, som förorsakat fredskrisen, och måste inge allvarlig oro för den fortsatta utvecklingen. I denna situation framstår det för Frankrike som en tvingande nödvändighet, att fasta grundvalar snarast möjligt läggas för ett närmare ekonomiskt och politiskt samarbete de fria europeiska nationerna emellan, även om detta skulle betyda, att de enskilda länderna i vissa hänseenden måste avstå någon del av sin suveränitet till förmån för ett eller flera överstatliga organ. Som bekant ha också ledande franska politiker och tidningar från första början visat ett starkt intresse för att Europa-rådet icke endast skulle bli ett forum för allmänt hållna diskussioner och deklARATIONER utan tvärtom en handlingskraftig central instans för en dylik samordning. Englands reserverade inställning till arbetet i Strasbourg har väckt en påtaglig besvikelse på franskt håll. Frankrike har emellertid inte tvekat att ensamt taga ledningen för ett stort upplagt försök att få till stånd en rationell koordinering av Europas nyckelindustrier. Att Väst-Tyskland måste betraktas som en utomordentligt viktig faktor i detta sammanhang ligger i öppen dag: av hänsyn såväl till dess läge som till dess industriella kapacitet skulle det ha varit otänkbart att i längden hålla det utanför en västeuropeisk ekonomisk och handelspolitisk blockbildning. För den franska utrikesledningen har problemet sålunda snarast varit att finna en tillfredsställande formel för en överenskommelse med förbundsrepubliken, som vore ägnad att utgöra en hörnsten i ett sådant block och som samtidigt inrymde garantier för en fortlöpande internationell kontroll av den tyska industrin. Dessa strävanden innebära minst av allt någon radikal omsvängning i Frankrikes förhållande till Tyskland. Säkerhetspolitiken har icke uppgivits, och de skäl, som föranlett fransmännen att hittills intaga en fast håll-

världskriget. Dessa upprepade försök att öva press på de allierade kunna icke undgå att stärka fransmännens farhågor för att morgondagens Tyskland i sitt förhållande till västmakterna skall komma att uppvisa beröringspunkter med den regim, som följde på Weimar-republiken. Det saknas icke tecken, som tyda på att man inom vissa tyska kretsar hyser djärva förhoppningar om att konflikten mellan öst och väst skall göra det möjligt för landet att förr eller senare få uppleva en utveckling liknande den, som ledde från Versailles via remilitariseringen av Rhenzonen till München. Så mycket angelägnare är det därför enligt fransk uppfattning att redan i nuvarande situation på ett otvetydigt sätt klargöra för tyskarna, att de allierade icke ha för avsikt att tolerera en dylik konjunkturpolitik.

Förbundsrepubliken är en ny och därtill en i hög grad artificiell statsbildning, som tillkommit under trycket av en akut storpolitisk kris och vars vidare utveckling i olika hänseenden måste bli intimt beroende av en rad ännu helt oförutsebara omständigheter. Även om det förefaller sannolikt, att den kommer att bestå i sin nuvarande form under en förhållandevis lång tid, finns det sålunda ingen som helst säkerhet för att dess inrikespolitiska liv skall kännetecknas av en fortgående konsolidering av den nuvarande ordningen. Det ringa intresse, som en stor del av den tyska väljarkåren hittills visat för Bonn-parlamentets arbete, synes snarare giva vid handen, att det demokratiska styrelseskicket alltjämt saknar djupare förankring inom folkopinionen. Man måste därför tills vidare räkna med att de extremt nationalistiska och västmaktsfientliga rörelserna under vissa yttre och inre betingelser kunna komma att finna en tacksam jordmån för sin förkunnelse. Sedd mot denna bakgrund ter sig i fransmännens ögon den rikliga förekomsten av gamla nazister inom förbundsrepublikens administration som en allvarlig erinran om att de ursprungliga planerna på en genomgripande »denazifiering» av det tyska samhället aldrig kunnat fullföljas. Det förtvivlade tillstånd, vari Tyskland befann sig i maj 1945, ställde ockupationsmakterna inför nödvändigheten att utan dröjsmål bygga upp en ny, funktionsduglig förvaltningsapparat. Av lättförståeliga skäl måste de därvid tämligen snart frångå sitt beslut att hålla tyskarna själva utanför administrationen, och i allt större utsträckning tilldela dem även ansvariga poster. Bland dem, som sålunda engagerades av de allierade eller med deras goda minne, funnos emellertid åtskilliga, som under en längre eller kortare tid tillhört det nazistiska stats-

partiet. Att avgöra vilka av dem som anslutit sig av egen fri vilja och vilka som gjort det av tvång eller för att över huvud taget kunna existera, visade sig vara en praktiskt taget olöslig uppgift, i all synnerhet som tyskarna icke försummat att före kapitulationen i görligaste mån undanskaffa och förstöra komprometterande handlingar. De utrensningssaktioner, som ockupationsmyndigheterna i de olika zonerna inledde, gåvo också ett föga tillfredsställande resultat och drabbade ofta, liksom uppgörelserna med krigsförbrytarna, de mindre skyldiga, medan verkligt suspekta element lyckades klara sig. Trots att denazifieringen ännu omnämnes i det avtal, som i november 1949 undertecknades i Petersberg utanför Bonn av de tre överkommisarierna och den tyske förbundskanslern, råder det knappast heller något tvivel om att de allierade för länge sedan resignerat inför svårigheterna att komma till rätta med detta problem. Östzonens omvandling till en rysk satellitstat, den växande krigsfaran och Europas kris ha föranlett dem att endast några år efter fientligheternas upphörande giva Väst-Tyskland en omfattande inrikespolitisk självbestämmanderätt. Men den demokratiseringsprocess, som vid ockupationens början tänktes skola föregå varje omprövning av landets status, har ebbat ut i en tysk lag av den 9 december 1949, enligt vilken gamla aktiva nazister på lindriga villkor erhålla full amnesti.

Samtidigt ha de stora tyska landavträdelserna till Sovjetunionen och Polen och ryssarnas framfart i öster fått återverkningar inom förbundsrepubliken, som måste sägas ha avsevärt ökat risken för omsvängningar i folkopinionen till ytterlighetsriktningarnas förmån. Alltsedan 1945 strömma dagligen skaror av flyktingar från andra sidan järnridån över gränsen mellan den ryska och de allierade zonerna. Enligt försiktiga beräkningar har Väst-Tyskland på detta sätt fått ett befolkningstillskott, som uppgår till mer än femton procent av dess totala folkmängd. De åtgärder, som myndigheterna vidtagit för att inordna flyktingarna i produktionslivet, ha icke kunnat förhindra, att arbetslösheten antagit skrämmande proportioner. I flera delstater har ett proletariat av hemlösa och vinddrivna människor uppstått, som numerärt är starkt nog för att spela en framträdande roll vid de regionala valen och som under överskådlig tid måste förbli ett farligt ferment i samhällskroppen. Därtill kommer, att flyktingarnas öde och de utomordentligt komplicerade problem, som denna massinvandring medfört, ständigt giva ny näring åt den allmänna bitterheten över Tysklands stympning och klyvning. Även om tyskarna i dagens

situation känna en stark intressegemenskap med det allierade blocket, är det sålunda icke säkert, att de allt framgent skola avstå från att försöka utnyttja motsättningen mellan öst och väst för att åvägabringa en återförening av de båda rikshalvorna. Landets enande uppfattas inom samtliga läger och klasser som ett centralt mål för förbundsrepublikens politik, den nuvarande inre jämvikten är i hög grad labil, och den fortsatta utvecklingen kan under vissa omständigheter leda till att man inom allt vidare kretsar blir beredd att betala t. o. m. ett mycket högt pris för enhetstankens förverkligande.

Med hänsyn till att det tyska problemet i politiskt avseende rymmer så många ovissa faktorer, har Frankrike alltsedan krigets slut ansett sig böra fästa särskild vikt vid att en effektiv kontroll upprätthålles över Väst-Tysklands ekonomiska liv, och då naturligtvis i första hand över den tunga industrin. Fransmännen ha också alltid betraktat internationaliseringen av Ruhr på obestämd tid som en av ockupationsmakternas mest betydelsefulla uppgifter och ha med eftertryck reagerat mot de åtgärder och förslag från anglo-saxisk sida, som åsyftat att giva tyskarna en mera vidsträckt självbestämmanderätt i fråga om stål- och kolproduktionen. Den allierade kontrollen skall och bör emellertid enligt fransk uppfattning icke utgöra ett hinder, utan tvärtom en förutsättning för en verkligt konstruktiv politik. När Schuman betecknar försörningen med Tyskland som ett av Frankrikes främsta utrikespolitiska mål, är detta inga tomma ord. Man inser till fullo på franskt håll, att det för Europas tillfrisknande är av fundamental betydelse, att de båda länderna lyckas göra slut på sin sekellånga schism och etablera ett förtroendefullt och omfattande samarbete. Men alla strävanden i denna riktning måste bygga på lösan sand, om tyskarna skulle få möjlighet att bryta sig ur gemenskapen och ställa sin enorma produktionskapacitet i andra intressens tjänst. Säkerhetskravet är minst av allt oförenligt med en ärlig vilja att mildra ockupationstrycket, underlätta den tyska återhämtningen och bereda Bonn-republiken en plats i den västeuropeiska nationskretsen; fastmera gäller det att »det ena göra och det andra icke låta». Hur långt man hoppas kunna nå på denna väg, visar den franska regeringens förslag om en gemensam förvaltning av Frankrikes och Tysklands stål- och kolindustrier under ledning av ett likaledes gemensamt kontrollorgan — en pool, till vilken som bekant även andra europeiska stater inbjudits att ansluta sig. I och med framläggandet av denna plan har Schuman så tydligt

man gärna kan begära ådagalagt sin beredvillighet att reglera frågan om Ruhr-kontrollen på ett sätt, som också tyskarna måste finna helt tillfredsställande. Föga mera än fem år efter det att de nazistiska ockupationstrupperna lämnat Paris, är Frankrike berett att upprätta en ekonomisk union med förbundsrepubliken. Genom att utesluta varje möjlighet till en diskriminering av den tyska industrin inom poolens ram har det på en väsentlig punkt tillmötesgått Bonn-regeringens anspråk på likaberättigande. Om Schuman-planen kan förverkligas i en form, som icke alltför mycket avviker från den ursprungliga, skulle detta samtidigt betyda, att risken för en pånyttfödelse av de gamla rhen-westfaliska truster och kartellerna eliminerades och att Väst-Tyskland i ekonomiskt hänseende bleve fast sammanknutet med kontinentens västra stater. Sedan den samordning av de västeuropeiska nationernas produktionsliv väl genomförts, som är det franska förslagens innersta syfte, funnes det sålunda knappast längre anledning befara, att tyskarna skulle känna sig frestade att försöka inaugurerera en ny Rapallo-politik. Därmed skulle några av de allvarligaste hindren för en fransk-tysk försoning vara undanröjda och en säker grund ha lagts för det samarbete, som enligt Schumans egna ord vid planens offentliggörande »skall leda till att varje krig mellan Frankrike och Tyskland blir icke blott otänkbart utan också omöjligt rent praktiskt sett». — I vad mån dessa högt ställda förhoppningar skola visa sig motiverade, förefaller ännu synnerligen ovisst, särskilt som England, främst av hänsyn till det brittiska samväldet och av fruktan för övermäktig kontinentaleuropeisk konkurrens, icke velat ansluta sig till poolen. Under alla förhållanden står det emellertid fast, att Schuman-planen är ett av de mest konstruktiva initiativ, som någon regering tagit efter kriget, och att den markerar en första, viktig etapp på vägen mot ett varaktigt samförstånd mellan Frankrike och förbundsrepubliken.

Redan i sina första kommentarer till det franska erbjudandet underströk Adenauer betydelsen av att Saar inbegripits i den föreslagna stål- och kolunionen. Härigenom skulle, framhöll han, frågan om förvaltningen av detta område icke vidare behöva förorsaka några meningsskiljaktigheter mellan de båda länderna. Alltsedan dess har Bonn-regeringen också avhållit sig från att anklaga Frankrike för att vilja annektera Saar. Den våldsamma reaktion, som avtalet mellan Frankrike och Saar-regeringen av den 3 mars i år utlöste inom förbundsrepubliken, hade emellertid en alltför påtaglig symtomatisk innebörd för att man på franskt håll skulle

kunna undgå att uppfatta den som en erinran om nödvändigheten av att även i nuvarande situation fasthålla vid det traditionella säkerhetskravet. Detta avtal innebar enligt fransk mening intet som helst brott mot de överenskommelser rörande Saar-området, som träffats av de allierade redan 1947, och kunde sålunda icke rimligtvis giva tyskarna anledning att betvivla uppriktigheten i Schumans kategoriska uttalande i augusti 1949: »Påståendet, att vi skulle ha för avsikt att förvandla Saar till ett icke-tyskt eller rentav till ett franskt land, är fullkomligt absurt.» Frankrike måste med andra ord tolka den tyska proteststormen som ett illavarslande tecken på att Bonn-republiken alltjämt hoppades kunna draga fördel av motsättningen mellan öst och väst för att tilltvinga sig eftergifter från de allierades sida. Därmed är också sagt, att denna kris i de fransk-tyska förbindelserna bidragit till att stärka fransmännen i övertygelsen, att den allierade samförståndspolitiken icke bör eller får inrymma en forcerad begränsning av kontrollmöjligheterna.

Ännu vid tiden för valen till förbundsdagen i Bonn skulle den franska pressens hållning ha kunnat sammanfattas i orden »vaksamhet och villrådighet». Fransmännen inregistrerade noggrant alla inslagen av nationalism i valrörelsen men visade sig samtidigt ytterst villrådiga, så snart det blev fråga om hur Frankrike borde förhålla sig för att om möjligt länka utvecklingen i en ur allierad synpunkt önskvärd riktning. På regeringshåll har man icke förblivit rädlös. Schuman har utpekats en handlingslinje, vars grundprincip är »säkerhet och samarbete». Dessa bägge led betingade varandra: säkerheten gentemot Tyskland skall delvis vinnas genom samarbete med Tyskland.

Det råder knappast något tvivel om att den franska utrikesledningen ursprungligen räknat med att kunna avvakta resultatet av förhandlingarna kring Schuman-planen, innan den skulle behöva i andra avseenden ompröva sin tyska politik. Den skärpning av den storpolitiska krisen, som inträtt i och med Korea-krigets utbrott, har emellertid ställt de allierade inför nödvändigheten att utan dröjsmål mobilisera alla resurser för att upprätta en hållbar försvarsfront i Europa. I vilken utsträckning Frankrike i detta läge skall visa sig berett att medverka till en ytterligare modifikation av förbundsrepublikens status, torde främst bli beroende av två faktorer: tyskarnas eget uppträdande och de anglo-saxiska staternas vilja att stödja och underlätta den samordning av Väst-Europas nyckelindustrier, som ur fransk synpunkt framstår som

Frankrike och det tyska problemet

den naturliga — och säkraste — grundvalen för varje mera definitiv uppgörelse med Bonn-regeringen. Även om fransmännen om-sider skulle finna en beväpning av Väst-Tyskland i någon form oundviklig, lära de dock vid de fortsatta förhandlingarna om Europas försvarsproblem och den amerikanska rustningshjälpen komma att energiskt fasthålla vid kravet, att Frankrike skall bli starkare först.

18.9.1950.
